

בס"ד, י"ב תשרי התשפ"ז

בכורות ה' – קדושת בכורות במדבר, חשבונות המשכן, פדיון חמור וולד ממין אחר

שאלות:

1. דוד מוסר שיעור ששמע. האם מותר לו להחליף את ניסוח הרב בניסוח אחר שמשמעותו זהה?

קדושת בכורות במדבר

- בסוף הדף הקודם ראינו את המחלוקת האם בכורות שנולדו במדבר אחרי המנין קדשו: רבי יוחנן אמר שקדשו, וריש לקיש אמר שלא. הגמרא שואלת: הטעם של ריש לקיש ברור, "וְהָיָה כִּי יִבְאֶרְךָ", אבל מה הטעם של רבי יוחנן?
הגמרא עונה שרבי אלעזר אמר שהטעם של רבי יוחנן הוא סוף הפסוק "כִּי לִי כָל בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי...מֵאֲדָם עַד בְּהֵמָה לִי יִהְיוּ אֲנִי ד'": "לִי יִהְיוּ" – כמו שהם, בקדושתם. ורבי אלעזר ראה את רבי יוחנן בחלום, וראה בזה סימן שהוא יאמר הסבר טוב לדעתו.
- הגמרא שואלת: ומה רבי יוחנן עושה עם הסמיכות בפסוק "וְהָיָה כִּי יִבְאֶרְךָ... וְהַעֲבַרְתָּ"?
ועונה שהוא צריך אותו ללימוד אחר: עשה מצווה זו, שבשבילה תיכנס לארץ.
- רב מרדכי אמר לרב אשי שבמסורת שלהם המחלוקת הפוכה: רבי יוחנן אמר שלא קדשו, וריש לקיש אמר שקדשו. רב אשי שאל: אז אתם הופכים גם את הקושיות ואת החלום, הרי רבי אלעזר היה תלמידו של רבי יוחנן?
רב מרדכי ענה שלפי המסורת שלו "לא קדשו" שאמר רבי יוחנן פירושו "לא הוצרכו ליקדש", כי כבר היו קדושים. הגמרא שואלת: אם ככה, זו אותה מסורת! ועונה שרב מרדכי בא ללמד שחייב אדם לומר בלשון רבו.

2. יוסי, גיזבר העמותה, רשם בדוחות סכום גדול פי שניים מהכסף שהוציא. הוא נחשב גנב?

חשבונות הלויים והכסף למשכן

- הגמרא מספרת ששר בשם קונטרקוס שאל את רבן יוחנן בן זכאי שתי שאלות:
הראשונה: לפי המנין של כל משפחה של הלויים בנפרד היו עשרים ושניים אלף ושלוש מאות לויים, אבל במנין הכללי רק עשרים ושניים אלף. להיכן נעלמו שלוש מאות?
רבן יוחנן בן זכאי ענה שהם היו לויים בכורים, ובכור לוי לא מפקיע בכור ישראל, ולכן הם לא נמנו במנין שבא תחת בכורות ישראל. אביי הסביב: דיו לבכור לוי שיפקיע את קדושת הבכור של עצמו.
- השנייה: מחצית השקל שנאספה מישראל במדבר הגיעה לכמאתיים ואחד ככר (ככר הוא ששים מנה) ועוד אחד עשר מנה (רש"י מביא את החשבון), אבל למשכן נתנו רק מאה ככר. האם משה גנב, או שלא ידע חשבון? רבן יוחנן בן זכאי ענה שמשה היה גיזבר נאמן. מנה של קודש היה כפול, ולכן מאה הככרים הם מאתיים, והיתרה, ככר ואחד עשר מנה, היא 1,775 השקלים ששימשו לווי העמודים.
- רב אחאי שאל: אולי ממאה ככרים יצקו את האדנים, והככרים האחרים נשארו באוצר? והגמרא עונה שכתוב פסוק אחר, "וְכִסְף פְּקוּדֵי הַעֲדָה מֵאֵת כָּכָר וְאַלְף וּשְׁבַע מֵאוֹת

וְחִמְשָׁה וְשִׁבְעִים שָׁקֶל בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ, שמונה את כל הכסף: מאה ככר ועוד 1,775 שקלים, ולכן אי אפשר לומר שמאה ככר נוספים נשארו באוצר.

- הגמרא שואלת מנין ידע **רבן יוחנן בן זכאי** שמנה של קודש כפול, ומנסה לענות מהפסוק שמונה את שקלי הווי"מ כ 1775 שקלים ולא בככר ו 11 מנה. סימן שהמנה כפול. הגמרא דוחה את הניסיון: כי הכתוב מונה בככרים רק סכומים שהגיעו למאה.
- ואז הגמרא מנסה להוכיח מהעובדה שבנחושת נמנו שבעים ככר ועוד 2,400 שקלים, ולא ככר נוסף. הגמרא דוחה גם את הניסיון הזה: כי מונים בככרים רק סכומים גדולים, ולא ככר בודד.
- בסוף **רב חסדא הוכיח** מיחזקאל: "וְהִשְׁקַל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שָׁקֶלִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שָׁקֶלִים עֶשְׂרִה וְחֲמִשָּׁה שָׁקֶל הַמֶּנֶּה יִהְיֶה לָכֶם". הפסוק מונה 60 שקלים למנה ומנה רגיל הוא 25 שקלים. מכאן שמנה של קודש היה כפול, סה"כ חמישים שקלים, ובימי יחזקאל הוסיפו עליו עשרה. מכאן גם שמותר להוסיף על המדות, אבל לא יותר מששית מהסכום (שתות) אחרי ההוספה, כלומר עשרה שקלים מתוך ששים.

3. לסוסה של ירון נולד בכור. האם הוא צריך לפדות אותו כמו שפודים פטר חמור?

פדיון חמור ולא סוס וגמל

- הגמרא חוזרת לפדיון פטר חמור. **רבי חנינא שאל** את **רבי אליעזר** בבית המדרש הגדול למה רק פטרי חמורים נפדים ולא של סוסים וגמלים. **רבי אליעזר אמר** לו שזאת גזירת הכתוב, ועוד שהחמורים סייעו לישראל ביציאה ממצרים: לכל אחד מישראל היו תשעים חמורים לובים (שהם מעולים) טעונים בכסף וזהב של מצרים.
- **רבי חנינא שאל** גם על השמות "רפידים" ו"שטים". **רבי אליעזר אמר** שאלה שמות של מקומות, ו**רבי יהושע חלק** ואמר שנקראו כך כי בני ישראל התרפו שם מדברי תורה, ובשיטים עסקו בדברי שטות. ועל הפסוק שבנות מואב קראו לעם לזבחי אלהיהן **רבי אליעזר אמר** שנשים ערומות פגעו בהם וקראו להם, ו**רבי יהושע אמר** שכולם נעשו בעלי קרי.

4. לפרה של דוד נולד עגל שנראה כחמור. האם הוא בכור, ואפשר לאכול אותו?

בהמה שילדה ולד ממין אחר

- המשנה אומרת שפרה שילדה מין חמור, וחמור שילדה כמין סוס, פטורים מבכורה, כי כתוב "פטר חמור" פעמיים גם בפרשת 'בא' וגם ב'כי תשא': להצריך שגם היולדת היא חמור וגם הנולד הוא חמור. ועוד לעניין אכילה, בהמה טהורה שילדה כמין בהמה טמאה – הוולד מותר באכילה, ובהמה טמאה שילדה כמין בהמה טהורה – אסור, כי היוצא מן הטמא טמא והיוצא מן הטהור טהור.
- הגמרא מביאה משנה מהמשך המסכת שרחל שילדה מין עז, ועז שילדה מין רחל, פטורות מבכורה, ואם יש בוולד מקצת סימנים של אמו – חייבות. הגמרא שואלת: מנין זה נלמד? ועונה שרב יהודה למד שהפסוק "אך בכור שור או בכור קשב או בכור עז לא תפדה קדש הם..." מלמד בגלל הכפילות במילה בכור שמתייחס לפטר

רחם שהוזכר קודם, שהבכור חל רק אם האם שור והבכור שור, כשב וכשב, עז ועז. אבל אם יש בוולד מקצת סימנים של אמו הוא חייב, כי המילה "אך" ממעטת.

■ הגמרא מקשה: הרי התנא של המשנה למד את זה מ"פטר חמור" פעמיים! ועונה שרב יהודה לומד כמו רבי יוסי הגלילי.

והם חלוקים: התנא של המשנה סובר שהדין שהוולד צריך להיות כמו אמו נלמד מקדושת דמים (מפטר חמור, שפודים אותו בשה) וממנו גם לקדושת הגוף (בכור בהמה טהורה שמקריבים). רבי יוסי הגלילי סובר להפך: הדין נלמד מקדושת הגוף, וממנו לקדושת דמים.

○ הגמרא שואלת: ולפי התנא של המשנה, מה עושים עם המילה "בכור" המיותרת בפסוק? ועונה שהיא באה ללמד על הקטרת האימורים: כרבי יוסי ברי חנינא שאמר שהאימורים מוזכרים עבור שלושתם בפסוק הזה, שור, כשב ועז, כי אי אפשר ללמוד אחד משני, וגם לא אחד מהם מהשניים האחרים: שור לא כשר לפסח, שכשב ועז כשרים לו, לכשב אין קרבן עבודה זרה בציבור, ולעז אין צד מזבח בנסכים מרובים כמו של שור או אליה כמו של כשב.

■ הגמרא שואלת: ולפי רבי יוסי הגלילי, אם הפסוק גם לשיטתו נצרך לאימורים, מנין לו ששור צריך להיות בן שור? ועונה שאם הפסוק בא רק לאימורים, היה אפשר לכתוב "אך בכור שור כשב ועז", והמילה "בכור" החוזרת מלמדת את הדין.

○ הגמרא שואלת: ולפי רבי יוסי הגלילי, מה עושים עם "פטר חמור" פעמיים? ועונה שהוא צריך אותו ללימוד שהוא לומד בבירייתא מהפסוק "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה" אפשר היה לחשוב שגם פטרי סוסים וגמלים נפדים בשה. "וכל פטר חמר תפדה בשה" רק ממעט פטרי סוסים וגמלים מפדיון בשה, ועדיין אפשר לפרש שהם נפדים בדבר אחר.

והגמרא תמשיך לברר את הלימוד של רבי יוסי הגלילי בדף הבא.